

Co nás dělí, co nás spojuje

Propojení měst Oberkotzau a Rehau, Schönwald a Selb s mikroregionem Ašsko

Tobias Pöhlmann, 12.6.2017

Projekt je podpořen z prostředků Dispozičního fondu Euregio Egrensis z Cíle ETZ Svobodný stát Bavorsko – Česká republika 2014 – 2020 Evropského fondu pro regionální rozvoj (EFRE)

Ziel ETZ
Freistaat Bayern –
Tschechische Republik
2014 – 2020 (INTERREG V)

Europäische Union
Europäischer Fonds für
regionale Entwicklung

1. Společná historie osídlení a panování	3
2. Infrastruktura	6
3. Industrializace/hospodářství	7
4. Příroda	8
5. Shrnutí	10
6. Seznam literatury (výběr)	12

1. Společná historie osídlení a panování

Pokud se někdo chce „zabývat“ přeshraničními projekty, zpravidla skoro vždy narazí na pojmy „země“ nebo „státy“, které jsou implicitně spojeny s konstrukcí „národ“ a „kultura“. Dva národy, dvě kultury se setkávají, mají se „usmířit“ nebo „srůst“. To předpokládá vývoj velice rozdílných skupin lidí, což nikdy nebyvalo. V Evropě neexistovala nikdy izolovaná „kultura“, která by se byla vyvíjela bez výměny informací s jinými. Obchod, ale také migrace národů a politický vliv spolu propojovaly všechny regiony. Také oblast dnešních Smrčín a „Ašského výběžku“ není možno chápat jako dvě autonomně vzniklé jednotky nebo brát hranici mezi nimi za „přirozené“ oddělení dvou kultur. Sice již od středověku existují v těchto místech odlišné mocenské vlivy šlechty, a to „německé“ a „české“, ale až s etablováním ideje o „národních státech“ v 19. století vznikla kategorie, která se velice pomalu dostávala do myšlení zdejších lidí. Rozdílnými jazyky se zde vždy hovořilo, důležitější, než z tohoto odvozená „národnost“, byly pro identitu zde žijících lidí životní podmínky, které je ovlivňovaly.

Smrčiny s východním Ašským výběžkem byly dlouhou dobu pouze průchozí oblastí do Čech směrem východním nebo k oblastem okolo Mohanu na západě. Jsou doložena pouze malá, přechodná sídla či opevnění pro zajištění bezpečnosti malého počtu cest. Příliš hustě zalesněný, ve vyšších polohách neprostupný, takový byl charakter středohoří. Příliš chudá půda a příliš drsné podnebí. Proto migrační vlny, probíhající v době přelomu prvního tisíciletí, nejprve Germánů, pak Slovanů, prakticky beze stop míjí tuto oblast. Také později zde žijící obyvatelé ovlivňují zdejší podmínky. Ještě v roce 1809 popisuje baron Camille de Tourneen při inspekci této části „provincie Bayreuth“ tuto oblast jako zemědělsky velice zaostalou. Již tak těžká, neúrodná půda se stále obdělává dle středověkého trojpolního systému. Lidé se přizpůsobují svému okolnímu prostředí, musí vyjít s málem. Novinky, které slibují pouze malé zlepšení, se uplatňují velice pomalu.

Teprve v 11. a 12. století začíná východní kolonizace ministerským rodem Diepoldinger, který na příkaz štaufských císařů nechává zpřístupnit z jihu „Severní marku“ jako část řezenského biskupství. Současně začíná osídlení severních oblastí z prostoru bamberského. Do dnešních dnů odděluje oblast hranice jazyková mezi franským a severobavorským dialektem, který byl používán i v Ašském výběžku.

V roce 1135 je poprvé zmiňována oblast „Regio Egire“, území kolem znatelně staršího města. Jedná se o pozdější „Egerland/Chebsko“, rovněž o dnešní okres Wunsiedel a „Ašský výběžek“ a přechází po svatbě jedné z dcer rodu Diepoldinger v roce 1167 do majetku císaře Friedricha Barbarossy a stává se bezprostředním územím císařství.

Do té doby ještě celkem jednotné panství se v roce 1232 rozděluje, když vnuk Barbarossy Friedrich II. daruje fojtovi Heinrichu V. z Weidy „na doživotí“ pruh této země s místy Aš a Selb za zásluhy během křížové cesty v roce 1227. „Fojti“ tímto ovládají teritorium, které sahá od míst Gera/Ronneburg přes Greiz a Plauen, po sídla na toku Horní Sály až k zemi Regnitz kolem Hofu tak jako po Chebsko s Aší, Selbem a Adorfem. Ale jejich moc trvá pouze krátkou dobu, „Vogtland“ se rozpadá do různých rodinných větví. Jeden z dědiců, fojt z Plavna nabízí v roce 1281 králi Rudolfovi půjčku ve výši 600 stříbrných marek, když mu přenechá jako zástavu upadlou zemičku, která již dávno se smrtí Friedricha V. měla připadnout zpět říši, což Rudolf, který má znatelně větší zájem o hotovost, než-li o chudý, ještě řídce osídlený pruh země, rád přistoupí. Roku 1331 zase vykoupí tuto zástavu ale Jan Lucemburský, fojti z Plavna se stahují ze zjevně špatné investice. Jan Lucemburský vyhověl prosbě pánů z Neubergeru,

převzít jejich malé, východně od Aše ležící panství jako lenní pán a chránit je, tím zaceluje celou oblast Aš-Selb, kterou dostávají páni z Neubergeru jako léno. Potvrzuje pánům z Neubergeru rovněž jejich zvláštní práva jakožto bezprostřední říšské šlechtě. Znamená to vysokou soudní pravomoc, osvobození od placení daní a výkon církevní svrchovanosti ve svém lénu.

Tito pánové z Neubergeru se za těchto časů stávají velice majetným rodem. Jejich majetky sahají do oblastí Adorf, Bad Elster, Bad Brambach přes Ašský okres do dnes bavorských pohraničních vesnic Wildenau, Neuhausen, Lauterbach, Schönwind a části Mühlbach. Ale během jednoho sporu rytířstva proti Chebu podlehnou mocnému říšskému městu. Tak musí 15. července 1373 Konrad z Neubergeru postoupit část svých majetků městu Chebu. Veškeré obce v tomto nejsevernějším cípu spadají do té doby církevně pod Aš, než se v obci Adorf stane jejich dceřinný kostel samostatnou farou. Během třicetileté války v roce 1626 prodává město Cheb z donucení svou část vesnic markrabímu z Brandenburg-Bayreuth, který se stane nejen ochráncem, ale také zemským pánem těchto vesnic. Po církevní stránce ale i nadále spadají pod Aš. Teprve na podzim 1945 uzavře český stát hranice s Německem, obyvatelé těchto vesnic již nemohou jít do kostela do Aše a nemohou rovněž navštěvovat hroby svých příbuzných. Připojí se tedy k bavorským církevním obcím Schönwald a Erkersreuth.

Všechny zbylé statky rodiny von Neuberger, kteří občas jakožto loupeživí rytíři vyvolávají u svých sousedů nevoli, připadnou po jejich vymření hrabatům von Zedwitz ze sousedního území Regnitzland.

Selb zase byl již v roce 1412 prodán purkrabím z Norimberka, pozdějším markrabím, kteří se v mezidobě snažili rozšířit své majetky i „za horami“. Mimo jiné získávají také vesnici Schönwald, která hraničí s panstvím z Neubergeru, což v léno nejprve získává rodina Forster a pak klášter Waldsassen. Konečně v roce 1437 si purkrabí koupili a získali celé spolu související území. Spolu s územím „sechs Ämter/šesti úřadů“ vytváří související, jednotně spravované území moci. Prostředkem, jak upevnit svou moc a nastartovat rozvoj, bylo volné propůjčení městských práv.

Na severu se jim již v roce 1373 podařilo získat území kolem Regnitz a tím také v roce 1234 prvně v listinné formě zmíněné Rehau.

Na soutoku Sávy a Schwesnitz, tam, kde od poloviny 7. století sídlili Slované, se usazují páni z Kotzau, zřizují zde hrad, neustále rozšiřují svůj vliv a ví velice dobře, jak si udržet odstup od mocných sousedů, a to svatbou Alberta z Kotzau s dcerou vojty z Weidy. Jiní zástupci rodiny se stávají vyššími správními úředníky v oblasti Sechsamterland/Zemi šesti úřadů/, jižního konkurenta. 1298 propůjčuje král Albrecht I. Habsburský, německý král a vévoda rakouský Konradu von Kotzau všechny statky a léna způsobem manství a ženského léna. Léno bylo možno v případě vymření mužských potomků převést po ženské nebo mužské linii, přičemž to znamenalo ztížení možnosti vymření jedné dynastie. „Zámek“ se tímto stal říšským bezprostředním lénem, se známými privilegii.

V okolí vládli různé větší či menší rody nad více či méně rozdrobenými sídly, které se neustále měnily, rozšiřovaly se nebo rozpadávaly. Tak dochází k tomu, že v některých vesnicích vzniká opravdu k velké roztržitosti, co se týče příslušnosti k panství. Neuhausen například patří většinou do oblasti purkrabích, většina dvorů je spravována úřadem v Selbu, který i vykonává soudní pravomoc. Tři statky ale stále patří pod město Cheb, tři další rodu z Zedwitz.

Vlastní rozdělení je ale již vykonáno. „Ašský výběžek“ se později dostává jako české léno do sféry moci habsburské monarchie. I když rod Zedwitz dokáže dlouho uhájit svá privilegia a teprve v roce 1774 se musí podvolit mediatizaci Marie Terezie. Jako „odškodnění“ za jejich včlenění do království českého získávají ale v tkz. tolerančních patentech příslib, že si mohou ponechat svou evangelickou víru a smí ji dále provozovat.

Dnes bavorská strana přechází kompletně pod knížectví pánů z Kulmbachu, později Bayreuthu, v roce 1792 po abdikaci Karla Alexandra spadá pod Prusko a po francouzském intermezzu v roce 1810 pod Bavorsko.

Tato hranice se stává, jak již bylo v úvodu řečeno, až etablováním pojmu národní státy skutečnou hranicí. Lidé na jedné či druhé straně hranice se necítí ani tak býti Prusy, Bavyry či Rakušany, spíše mají pocit sounáležitosti se svým okolím. Teprve po vyhlášení Německé říše a po probuzeném českém nacionalismu dochází k rozdělení na Němce a Čechy, což se stane po roce 1918 známým problémem.

Ale i samotné roky 1918, 1938 a 1945/46 se stávají zásadními díky událostem na obou stranách hranice a tím i součástí společné historie. „Železná opona“ změnila cesty na obou stranách hranice ve slepé uličky, region se stal pohraničím v obou zemích. Nicméně nás spojují zkušenosti rozdělení regionu, dříve propojeného lidskou migrací.

2. Infrastruktura

Jelikož Smrčiny na západě a jihozápadě a Krušné hory na severovýchodě díky svému značnému výškovému rozdílu a svému hustému zalesnění vytvářely přirozenou bariéru vůči východu, nabízelo mírnější Halštrovské pohoří, které se rozprostírá právě mezi nimi, již od dávných dob území vhodné pro průchod. Tak se ukazuje jako jedna z nejstarších cest celým územím stará cesta z Plavna přes Podhradí a Aš do Chebu.

Méně významné pro nadregionální obchodování, ale o to více důležité pro zde žijící obyvatele, byly poněkud mladší cesty, které území zpřístupnily a propojily jednotlivá sídla, vzniklá na nových mytínách. Jedna taková se táhla z obce Kemnath přes Wunsiedel do Selbu, Erkersreuthu a Aše do (Bad) Elstru. Trasa cesty odpovídá v blízkosti hranice silnici, která byla používána do té doby, než byl vybudován obchvat, přes Erkersreuth na směr Wildenau/hraniční přechod a Selbskou ulici v Aši. Obce Selb a Aš byly po staletí velice úzce, sousedsky propojené. I poté, co se stala Aš českým lénem a Selb vlastnictvím purkrabích, neexistovala na této silnici žádná závora.

Jinak tomu bylo na cestě z Aše přes Hazlov do Chebu. Vláda rodu Zedwitz v Aši a Podhradí kladla velký důraz, jakožto bezprostřední říšské léno českého krále, na striktní oddělení od Chebska. Magistrát města Chebu proto vybudoval celní závory před „cizinou“. Rodu Zedwitzů se ale nelíbilo platit clo za zboží z chebské oblasti, proto získali od svého lenního pána, který byl rovněž majitelem zástavy Chebska, celní privilegium. Současně získala Aš právo vystavovat propustky pro cestu z Chebu do Hofu.

Tato probíhala z Aše ve směru Neuhausen, odtud lesem kolem Rehau do Rehau a přes Oberkotzau dále do Hofu. Tato silnice, která se ani trochu nedá srovnat s dnešními polními cestami, znamenala namáhavé cestování po trase plné děr s několika nebezpečnými stoupáními. Denní trasa tenkrát činila kolem 20 kilometrů, což znamená přibližně vzdálenost Cheb-Aš a Aš-Hof. Aš se proto stala nejen důležitou celnicí, ale i místem pro odpočinek. Jedná

se právě o tuto silnici, která znamená vlastní propojení mezi všemi malými a většími oblastmi mocenských vlivů. Po ní táhli sedláci na trhy a za svými příbuznými „na druhou stranu“. Tovaryši, později nádeníci a dělníci ve fabrikách ji později využívali k cestě do práce. Ale i cestující na ni byli odkázáni a přinášeli s sebou zážitky z jiných oblastí, o kterých místní v nejlepším případě jen cosi slyšeli.

Touto trasou jel vícekrát Goethe při svých cestách do Karlových Varů, stěžoval si ale na „špatné“ cesty. Za to minimálně jednou chválí pstruhy, které mu byly předloženy v Neuhausen, za což mu samozřejmě obyvatelé této obce poděkovali pamětní deskou. Wackenroder a Tieck naproti tomu, kteří cestovali pro epochu romantiky v době důležité tkz. „svatodušní cesty“ po této silnici, byli v Aši kvůli chybějícím pasům posláni zpět na hranici a tím se zřekli pstruhů a tím i pamětní desky. Friedrich Nietzsche se sice přimlouval za místní pivo, nezáskal ale také žádný nápis v místním vesnickém hostinci. *"... do Aše, české kontrole pasů ..., večer do Neuhausen, bavorského pohraničního místa, tam popil s ředitelem do 12. Pak přespal v Aši." Opětovně „přes bavorskou“ hranici: "vesnická hospoda, mezi vozkou a čeledínem na seně. Chrápe ohromně, smrdí po koních"*. Karl May tvrdí dokonce, že byl na cestě jako pašerák: *"Je třeba říci, že naše schůzka se konala v městečku Rehau v Horních Frankách. Odtud jsme putovali, pašujíc čtyři doutníky, do Aše, a pak dále do Chebu."* Není to možné dokázat, ale přinejmenším to ukazuje na to, jak hojně využívaná byla právě tato cesta.

Z obyčejné cesty se již stala „poštovní cesta“ pro linii 1 poštovních tras v rámci rakousko-uherské monarchie. Pravidelně tudy jezdí poštovní kočár mezi Hofem a Chebem a odtud pak dále do Vídně. Po této cestě je ale také hnán v roce 1945 pochod smrti pobočky koncentračního tábora Flossenbürg. O něco málo později se dostanou Američané touto cestou do Aše a ukončí válku v této oblasti. A po této cestě následně spousta rodin opouští svůj domov, a to předtím, než se uzavřou celnice v roce 1945 a silnice bude končit z obou stran závorou. I když se cesta zdá od té doby zcela neprostupná, jednou ročně se otevře za velkých bezpečnostních opatření. Podnikatel z Hofu dováží pravidelně velké množství kmenoviny z Čech, kterou může přímo za závorou na české straně přeložit na vlastní nákladní vůz.

Po roce 1990 ztratily všechny staré silnice, pokud se nezměnily v nové, svůj význam nebo dokonce zmizely. Také silnice Hof-Cheb je nahrazena spolkovou a státní komunikací a dálnicí A93, takže v Neuhausen vzniká pouze „malý“ hraniční přechod.

Cestu nazývat tepnou, by bylo asi přehnané, nepochybně ale po ní probíhala velká část regionálního života. A je výchozím bodem pro hospodářský rozvoj regionu.

1845 se snaží magistrát města Hof o připojení železniční trasy Bamberg-Hof na plánovanou „českou západní dráhu“ z Prahy přes Plzeň do Chebu. Spojení má přibližně kopírovat starou silnici a vytvořit pro Hof přístup k severočeskému hnědouhelnému revíru, aby bylo město nezávislejší na dražším uhlí z Zwickau. Poté, co projekt západní dráhy ztroskotá, založí zástupci průmyslu z Hofu a Aše soukromé „konsorcium železniční dráhy“, které se začne zabývat plánováním železniční trasy do Boden-Sokolova. Poté, co je vyřešena otázka financování a je úspěšně naplánována trasa, je možné v listopadu 1865 slavnostně otevřít železniční trasu v délce 54,5 kilometrů z Oberkottzau do Selbu-Plößberg a Aše přes Františkovy Lázně do Chebu. Nejprve probíhá spojení dále na jih ve směru Řezno a Mnichov. Když Bavorské státní dráhy v roce 1877 otevrou přímou trasu přes Hof a Marktredwitz do

Řezna, sníží se frekvence dopravy na této trati. Zásobování pro průmysl velice důležitým uhlím a jinými surovinami je ale zajištěno.

I když po druhé světové válce dojde k přerušení osobní dopravy na trase Oberkottzau-Aš- Cheb, nákladní doprava dále jezdí přes hranici. Až v roce 1996 již nejsou nákladní vlaky s dřevem, uhlím nebo kaolinem rentabilní. Výstavbou obchvatu z Erkersreuth dochází nakonec k přerušení železniční tratě, oficiálně ale není pozastavena.

Po úspěšném referendu občanů dojde v roce 2015 k reaktivaci této trasy.

3. Industrializace/hospodářství

Hospodářská situace ve Smrčinách a Halštrovském pohoří byla od začátku poznamenána špatnou půdou a drsným klimatem. První osídlenci nepřišly, aby hledaly obživu v zemědělství, ale v hornictví. První oblasti osídlení se rozprostírají proto v oblastech blízko pohoří, popř. v místech, kde docházelo ke zpracování materiálu v hamrech na vodních tocích.

Třicetiletá válka přinesla pro řemeslo rozhodující nezdár. Plenění procházejících vojsk oslabovalo již tak dost oslabenou oblast krizí, kde již byla vyčerpána naleziště rud. Kdo se nepřestěhoval do jiných oblastí s těžbou rud, musel hledat nové uplatnění. Tak je možné zaznamenat právě v této době zvýšenou tendenci k osídlování venkova. Ale zemědělství zpravidla nestačilo. Již během 14. a 15. století existovala městská tkalcovna vlny a lnu, která vyráběla zboží pouze pro místní využití. Purkrabí podporovali kromě toho rozvoj textilního "průmyslu" ve svém regionu a to cílenou podporou chovu ovcí nebo manufaktur – tkalcoven vlny. Pěstování lnu také zaznamenalo první skromné úspěchy. Domácí tkaní se začalo pomalu prosazovat ze severozápadu směrem na jihovýchod, Helmbrechts obdržel v roce 1538 cech na tkaní lnu, Wunsiedel 1560, území Sechsamterland/Území šesti úřadů/ 1607, Aš oproti tomu teprve po třicetileté válce v roce 1651.

Velkou novinkou ale bylo tkaní bavlny, které v prvopočátcích nebylo organizováno, proto se rychle rozšiřovalo, přičemž se některé vesnice velice brzo specializovaly, aby byly schopné odolávat stále větší konkurenci. Tkaní bavlny bylo také prvním textilním oborem, který byl schopen své produkty nabízet rovněž mimo lokální trh, začalo docházet k exportu na jih Německa, Čech, Itálie a Švýcarska.

V Aši se ještě na začátku 19. století vyráběly jen na jednoduchých tkalcovských stavech bavlněné šátky, mušelín, závoje, od roku 1830 také ubrusy a potahové látky, od roku 1842 polobavlněné a čisté vlněné látky na šaty, polohedvábné látky a flanel. V Hranicích naproti tomu, kde tkalci již kolem roku 1833 zavedli stroje na žakár, se vyrábělo zboží především pro Indii a španělskou část Ameriky, např. Brochês, levné napodobeniny kašmírových šál. Napojení na český uhelný revír nakonec znamenalo průlom v oblasti mechanické textilní výroby. 1865 vznikla v Aši první mechanická tkalcovna. Jiné velké podniky (Christian Geipel u. Sohn, Gebrüder Adler, J. C. Klaubert u. Söhne) následovaly tento příklad během dalších let. Kromě tkalcoven se také rozvíjely barvírny a úpravny pro průmysl, zčásti v bezprostředním propojení s fabrikami na tkané zboží, zčásti ve vlastních podnicích (např. Spojené Ašské barvírny / Vereinigte Ascher Färbereien). K tomu se přidala kolem roku 1900 také výroba tylu, krajek, výšivek, záclon a koberců, dále pak výroba polotovarů v přádelnách bavlny, vlny z lamy a vlny.

Pomalu se vytvářející centra textilní výroby v okolí Hofu a ve Franském lese, popř. později Hranicích a Aši, přivedla malé domácí tkalcovny postupně do ohrožení. Zde došlo k rozvoji až teprve tehdy, kdy byly první manufaktury na výrobu porcelánu přeměněny na průmyslovou výrobu porcelánu. Potřebné suroviny uhlí a kaolin byly dováženy po železnici z Čech. Rozvoj výroby porcelánu v regionu je již obsáhle zpracován a na mnoha místech názorně ukázán.

Dělnictvo obou nejdůležitějších průmyslových oborů se rekrutovalo bez rozdílů z vesnic a rychle rostoucích měst na obou stranách hranice. Podomní tkalci z oblasti Sechsamterland/Území šesti úřadů/ se stali dělníky v textilkách v Aši a ašští dělníci zase chodili do porcelánek v Schönwaldu nebo Selbu. Přistěhování velkého počtu zaměstnanců z jiných oblastí znamenalo výskyt nových kulturních zvyklostí a obměnu lidí. Obzvláště díky hospodářské krizi v textilním průmyslu v nově vzniklém Československu po roce 1918 ztratilo mnoho dělníků svou práci a přesídlili do Bavorska.

Po roce 1945 došlo v oblasti textilního průmyslu v Ašském výběžku prakticky k zastavení. Počet obyvatel se snížil na polovinu. Také na druhé straně hranice došlo od začátku 80. let 20. století k problémům v oblasti výroby porcelánu. Vysoká nezaměstnanost a odchod lidí byly ještě před několika lety společným problémem na obou stranách hranice.

4. Příroda

V přírodě dochází ke změnám vegetace, geologie nebo fauny pouze pomalu a postupně. Rychlé změny v rámci jedné oblasti nejsou možné. Proto také ve zkoumané oblasti neexistuje žádná „přirozená“ hranice. Hraniční kůly a kameny jsou umístěny v krajině, kde jedině díky různému využití lidé vytvořili „hranice“.

Členění přírodního prostoru sice zná různé životní prostory v oblasti Smrčin (k čemuž se na české straně řadí oblast kolem Aše jakožto výběžek Halštrovského pohoří), to ale nemá vztah vůči politickému členění. Země na obou stranách je utvářena protáhlou hornatou krajinou s lesy a loukami a různými druhy hornin.

V rámci ochrany „železné opony“ došlo paradoxně k uchování velice bohaté přírody, co se týče počtu druhů, se zde vyskytujících, což je nazýváno jako „Zelený pás“ a na stále více místech Evropy se chrání. U hranice k Ašskému výběžku je možno najít významné druhy v a u potoků: velevrub tupý, hnědásek chrastavcový, mihule potoční, vranka obecná, tak jako vážka jasnokvrná. Byl viděn i párek dospělého čápa černého, zmije obecná, ohniváček modrolesklý, rak říční, bramborníček hnědý a ledňáček říční se zde vyskytují.

Z České republiky se rozšiřuje vydra říční a také rys putuje tímto územím. Co se týče flóry je třeba jmenovat rdest rdesnolistý, prhu arniku a širokolisté vstavače.

Zvláštností tohoto regionu jsou zajisté perlorodky říční, nacházející se již na málo místech Evropy. V přírodě se perlorodka říční vyskytuje v chladných tekoucích vodách s malým obsahem vápenných složek a živin. Voda musí být velmi okysličená a dno potoka bez bahna. Nejpozději v polovině 20. století se počet perlorodky říční proto v prostoru, kde se rozmnožovala, drasticky snížil. Ještě ve 30. letech 20. století byly potoky kolem trojmezí – Bavorsko-Česko-Sasko plné perlorodek říční, které se v tocích nacházely dokonce v několika vrstvách. Dnes je na mnoha místech vymřelá, popř. dochází k velmi silnému úbytku stavů. Staré perlorodky odumírají zčásti přirozenou cestou, ale zčásti také kvůli škodlivým vlivům,

jako jsou extrémní zabahnění a zatížení odpadními vodami. Pokud přidavně nedochází k omlazení stavů, tak jak tomu je na většině míst ve střední Evropě již více než 30 let, odumírá celá populace perlorodky.

Perlorodka říční byla také velice decimována kvůli jejímu využití. Vévoda Wilhelm V. bavorský vydal poprvé v roce 1579 povolení k lovu perlorodky říční. Obyčejní lidé používali měkkou část mušle ale i nadále jako návnadu při chytání ryb a raků. 1616 proto vévoda Maximilian I. zavedl právo lovu perlorodky říční pouze pro zemské pány.

V knížectví Bayreuth si poprvé zajistil v roce 1660 markrabě Christian Ernst právo na potok s perlorodkou říční na jednom rytířském sídle nedaleko Pegnitz. Právo lovit perlorodku říční bylo ale v Horních Frankách zavedeno až za markraběte Georga Friedricha Karla v roce 1730. Sedlák z Rehau našel v potoce Grüna 1729 náhodně perly v mušlích, na to byly hledány a chráněny další potoky s perlorodkou říční v povodí řek Sály, Ohře a Bílého Mohanu. 1731 došlo markrabětem ke stavbě perlového domu u potoka Grüna, který se od časů nálezů perel nazývá Perlenbach, 1732 dohlížel poprvé zaměstnaný dohled nad perlami nad lovem perlorodky.

Na ne příliš širokém Perlenbachu s mnoha ohyby mezi obcemi Schönwald a Rehau bylo provozováno od 1470 unášení dřeva, s čímž markrabě kvůli svým perlám nesouhlasil. Toto bylo ale postupně zastaveno od roku 1760 pravděpodobně mimo jiné také kvůli vyčerpáním zásobám dřeva. Po této fázi velkého kácení buků došlo k výsadbě pouze rychle rostoucích smrků, nepocházejících z tohoto místa.

Po přiřazení k Bavorsku došlo k tomu, že lov perlorodky říční spadá pod lesní správu, lov byl v roce 1963 kvůli nerentabilitě zastaven.

O lovu perlorodky říční na české straně toho mnoho nevíme. Již v roce 1908 byl lov zakázán.

Z důvodu zajištění německo-československé „mokré“ hranice vznikla v roce 1970 „Bavorsko-československá komise, zabývající se vodohospodářskými otázkami a opatřeními na hraničních tocích“. Tato pak od roku 1977 také koordinovala ochranu perlorodky říční na hraničních tocích, jelikož vědci tří sousedních zemích (SRN, NDR, ČSSR) již v roce 1960 zaznamenaly pokles stavu perlorodky říční. V rámci tohoto byl postaven v roce 1985 na bavorské straně sběrač odpadních vod v údolí potoka a i přes „železnou oponu“ proběhlo připojení československé obce Pastviny. Hodně k povšimnutí je to, že také tamější kasárna odváděla své odpadní vody přes tento sběrač, i přes nebezpečí, že díky množství odpadních vod je možné na německé straně nejspíše zjistit, jak velká vojenská jednotka je.

Od počátku státních opatření na ochranu perlorodky říční vyhlásily vlády všech tří zemí chráněné oblasti. Docházelo ke kontrole kvality vody a badatelé například počítali mušle nebo zkoumali strukturu stáří populace, tak jako stav pstruha říčního, v jehož žábrách mušle nějakou dobu žije. Sjednocením východního a západního Německa v roce 1990 se poprvé oficiálně sešli zástupci z Bavorska, Saska a ČSFR ve městě Rehau, aby se pobavili o dalším postupu na ochranu perlorodky říční. Během následujících let došlo k vypracování společných plánů na údržbu hraničních toků. Výstavba A 93 vyžadovala v roce 1993 přemístění 4.000 perlorodek říčních.

V roce 2000 byla na české straně dokončena stanice na odchov mladých mušlí. V Bavorsku se nejprve vypustili do potoků „infikované“ hostitelské ryby ze sádek. Od roku 2005 ale dochází

k „infikování“ místních pstruhů říčních tamními larvami mušlí přímo na potoce. Aby bylo možné splnit cíle od roku 1992 existující směrnice FFH, ohlásilo také Bavorsko a Česko speciální oblasti pod názvem „Special Areas of Conservation“ (SAC) do roku 2005 EU. V důsledku tohoto vznikají po celé Evropě spolu propojené chráněné oblasti, oblasti Natura2000, pomocí kterých je možné ochránit ohrožené životní prostory a druhy. Tyto oblasti společenského významu zahrnují také chráněné oblasti dle směrnice o ochraně ptactva z roku 1979, tak zvané „Special Protected Areas“ (SPA). Již dříve vyhlášené přírodní chráněné oblasti podél potoků v trojmezí se staly součástí této sítě.

5. Shrnutí

Od sametové revoluce roste opět zájem o společnou historii příhraničního regionu v okolí Selbu, Aše, Schönwaldu a Rehau. Cílem spousty projektů je a bylo, odstranit iritace, vzniklé na základě událostí 20. století a podpořit hospodářskou a politickou spolupráci regionů, postižených stejnou měrou změnou struktur. Po vstupu Česka do EU s rozšířením působnosti Schengenské úmluvy se normalizovaly vztahy mezi oběma zeměmi ještě více. V současné době pracují města a okresy na tom, aby zlepšily spolupráci v dalších oblastech. Mikroregion má získat společné místo pro řemesla a průmysl, na společném zajištění zdravotní péče se pracuje. Bavorsko-české týdny přátelství 2023 mají přispět k dalšímu sblížení měst Selbu a Aše. Různé kulturní spolky a akce slouží k setkávání německých a českých umělců. Plánované zážitkové centrum „ArteNoah“ má přímo na hranici přispět ke vnímání zážitků, týkajících se biologické rozmanitosti.

Turistický rozvoj pohraničního regionu je na dobré úrovni, ale zčásti ještě nejednotný. Podél hranice existuje již hodně možností jak se informovat o společné minulosti. Informační tabule jsou k dispozici, existuje aplikace o „zmizelých vesnicích“, návštěvníci si ji mohou prohlédnout a stáhnout texty. Ojedinelé, ale většinou zastaralé a soukromé internetové stránky osvětlují některé aspekty regionálních dějin.

Společné internetové stránky mikroregionu se všemi informacemi na první pohled chybí, zrovna tak společný seznam ubytování nebo „přeshraniční průvodce“. Vyznačeno je již několik turistických a cyklistických tras, bylo by ale nutné je doplnit o další tematické cesty (historie textilního průmyslu v oblasti, společné dějiny osídlení, zvláštní přírodní „taháky“ podél bývalé hranice, a další).

Obzvláště jedné cestě podél staré silnice Hof-Aš-Cheb by bylo možné přiřadit z důvodu zpřístupnění společného kulturního a přírodního prostoru zvláštní význam. Podél této trasy by bylo možné přiblížit návštěvníkům představené aspekty. Počínaje společnou historií osídlení a zkušenostmi s hranicí až po společné aspekty v oblasti hospodářství, industrializací po výstavbě železniční tratě z Hofu do Chebu až po jedinečnou přírodu s potoky, ve kterých žije perlorodka říční. Jednotlivé aspekty by mohly být zprostředkovány nejen pomocí textových informací, ale bylo by možné především využít doprovodných stavebních a přírodních památek (nebo jako v případě „zaniklých vesnic“ prázdných míst v přírodě). Jako cyklostezka by tato cesta mohla znamenat propojení na „velké“ síť cyklotras. Upřednostněná by přitom měla být vždy příroda, která je největším potenciálem regionu. Návštěvníci sem nejezdí, aby obdivovali velké kulturní atrakce nebo aby se opalovali na pláži. Hledají zde pokud možno nefalšované přírodní zážitky v lesích, na lukách, zřídka kdy také určité rostliny a zvířata.

Společná prezentace všech přilehlých obcí a měst by měla být důležitým kritériem dalšího turistického rozvoje. Společné, také přeshraniční Corporate Identity s internetovou prezentací a tomu odpovídajícími nabídkami pro volný čas, malou informační brožurou a obsáhlým „cestovním průvodcem“ regionem, který kromě starších dějin předloží (např. žáky sesbírané) Oral History-příspěvky, to vše by mohlo s sebou přinést lepší pochopení pro region, jakožto rozrostlou, občas rozdělenou a nyní zase srůstající jednotku. Tento „cestovní průvodce“ by také mohl být vytvořen formou svazku příběhů zdejších a „přespolních“ autorů, kteří se po literární stránce zabývají regionem, lidmi nebo životem na hranici.

Jelikož mohou návštěvníci v této oblasti očekávat také mnoho kulinářských zážitků, měly by být podpořeny a cíleně uvedeny „gastronomické zvláštnosti“. Zde se nabízejí regionální témata jako brambory, které byly již 100 let dříve pěstovány v Pilgramsreuthu než se začaly pěstovat na polích v Prusku a pravděpodobně byly zavedeny z Hranic.

Také propojení se sousedním regionem z důvodu vícedenních tras (např. z bavorské oblasti Vogtland/Hof přes oblast kolem Regnitz a Ašský výběžek až po Sechsamterland/Území šesti úřadů/Wunsiedel) s dopředu plánovanými cíly jednotlivých etap by byly jistě jak pro návštěvníky, tak pro zdejší atraktivní.

Tato opatření by pokud možno měla být považována a dále propagována jako doplnění Bavorsko-českých týdnů přátelství a plánovaného přírodního zážitkového místa „ArteNoah“.

Tak by skutečně to, co nás několik desetiletí oddělovalo, nás zase mohlo spojit.

6. Seznam literatury (výběr)

- Alberti, Gottlob Traugott: Aus meinem Leben : Jugenderinnerungen von Gottlob Traugott Alberti / Hrsg. von Karl Alberti - Asch : Selbstverlag d. Hrsg., 1924
- Alberti, Karl: Das Evangelium im Ascher Lande, Geschichte der evangelischen Kirchengemeinde Asch
- Alberti, Karl: Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes. Asch 1934 ff., 4 Bände
- Alberti, Karl: Eine Erbteilung der Herren von Zedwitz im Ascher Gebiet aus dem Jahre 1690". In: Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen; 49. Jahrgang, Prag 1921
- Alberti, Karl: Goethe in Asch und Umgebung : ein Beitrag zur Heimatkunde. Asch : Verl. des Verf., 1898
- Ausführlich- und gründlicher Unterricht von denen der Kron Böhmen über die von Zedwitz zu Neydberg und Asch, auch deren Gericht Asch, und dazu gehörige Ortschaften unstrittig zustehenden Landsherrlichen Gerechtsamen zu offenbarer Blossstellung des von denen von Zedwitz, dagegen in ihren bisherigen Druckschriften zum Vorschein gebrachten Ungrunds und Bodenlosen Immediaets-Gesuchs durch offenen Druck dargeleget 1767. Wien : Trattner, 1767
- Aš 1918 - 1948 : katalog výstavy ; dokumentace bez komentářů, [Katalog výstavy sestavili: Horst Adler ; Jiří Krátký]. - Aš : Muzeum Aš, 2003
- Bartl, Ernst: "Zur Siedlungsgeschichte des Egerlandes." In: Unser Egerland, 1939/40, Seite 78-79
- Bosl, Karl: "Die Reichsministerialität als Träger staufischer Staatspolitik in Ostfranken und auf dem bayerischen Nordgau"; Jahresberichte des historischen Vereins für Mittelfranken, Jg. 69, 1940
- Braun, Hermann: "Das Egerland, das Stiftland und sechs Ämter." Schriftenreihe des Volksbildungswerkes der Stadt Marktredwitz, Heft 10. Marktredwitz 1961
- Braun, Hermann: "Nordbairisch. Eine sprachliche Heimatkunde des Sechsamter-, Stift- und Egerlandes." Schriftenreihe des Volksbildungswerkes der Stadt Marktredwitz, Heft 10, Marktredwitz 1961
- Brunner, Johann: "Mit der Post von Regensburg ins Egerland." In: Archiv für Postgeschichte, Jahrgang 14, 1938
- Bruschius, Caspar: " Des Vichtelbergs gründliche Beschreibung." Nürnberg 1542
- Chronik der Stadt Asch 1895 - 1942 / Stiftung Ascher Kulturbesitz. Selb/Bayern : Stiftung Ascher Kulturbesitz, 1993
- Doeberl, Michael: "Regesten und Urkunden zur Geschichte der Diepoldinger Markgrafen auf dem Nordgau"; München 1893
- Das Fichtelgebirge und die Eisenbahn : Teil 1 / Dieter Hempel; Harald Enes ; Patrick Mindel. - Wunsiedel : Kohler, 1999
- Geipel, E.: Die Textilfabrikanten Geipel zu Asch / Sudetenland und ihre Vorfahren. In: Archiv ostdeutscher Familienforscher (AOFF), Bd. 2, H. 15 (1963), s. 310-312.

- Grüner, Gustav: Der Wandel der Berufsstruktur der westböhmisches Stadt Asch vom Ende des 18. bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts. In: BOHEMIA 29 (1988), s. 136-140
- Heimatverband des Kreises Asch (Hrsg.): Erdäpfel-Edelleut-Eigensinn. Eine Zeitreise ins Ascher Land. Heft Broschur. Hof 2012
- Heinrich, Richard: Wieso bayerische Dörfer nach Asch eingepfarrt waren; in: Der Siebenstern 2007, s. 31
- Jansky, Jiri: Chronik der böhmisch-bayerischen Grenze, Teil I (1400-1426), Český les 2001
- Kubů, František: "Die staufische Ministerialität im Egerland"; in: Jahrbuch der fränkischen Landesforschung 43 (1983), strana 59 - 101
- Münch-Heubner, Peter L.: Bayern, Tschechen und Sudetendeutsche: Vom Gegeneinander zum Miteinander. Hrsg. von Hanns-Seidel-Stiftung e.V. München, 2015
- "Mundart und Besiedlungsgeschichte des Fichtelgebirges." Beiträge zur Geschichts- und Landeskunde des Fichtelgebirges, 23 (2001)
- Ruppert, Helmut: Industrie und Gewerbe im Fichtelgebirge; Tendenzen der Standort- und Branchenverlagerung vom ausgehenden Mittelalter bis heute, in: Mitteilungen der Fränkischen Geographischen Gesellschaft Band 18, 1971, s. 300-324
- Schmid, Franz: "Lauterbach - Das verschwundene Dorf"; 100 Seiten; Karlstein 1991
- Singer, Friedrich Wilhelm: Das Landbuch der Sechsamter von 1499; 1987
- Spitz, Luise: Die Ascher Wirk- und Strickwarenindustrie. Studienarbeit, Typoskript. München 1953
- Tins, Benno: Die eigenwillige Historie des Ascher Ländchens. München, 1977

Projekt je podpořen z prostředků Dispozičního fondu Euregio Egrensis z Cíle ETZ Svobodný stát Bavorsko – Česká republika 2014 – 2020 Evropského fondu pro regionální rozvoj (EFRE)

Ziel ETZ
Freistaat Bayern –
Tschechische Republik
2014 – 2020 (INTERREG V)

Europäische Union
Europäischer Fonds für
regionale Entwicklung

